

Sygn. akt I ACa 1160/12

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 21 grudnia 2012 r.

Sąd Apelacyjny w Krakowie – Wydział I Cywilny

w składzie:

Przewodniczący:	<i>SSA Andrzej Struzik</i>
Sędziowie:	SSA Piotr Rusin SSO del. Małgorzata Łoboz
Protokolant:	st. prot. sądowy Katarzyna Rogowska

po rozpoznaniu w dniu 21 grudnia 2012 r. w Krakowie na rozprawie

sprawy z powództwa A. B.

przeciwko Skarbowi Państwa - Prezydentowi Miasta K.

przy interwencji ubocznej po stronie pozwanej Stowarzyszenia (...) w K.

o ustalenie

na skutek apelacji powoda

od wyroku Sądu Okręgowego w Krakowie

z dnia 12 czerwca 2012 r. sygn. akt I C 572/10

1. ***oddala apelację;***

2. ***zasądza od powoda na rzecz interwenienta ubocznego kwotę 5400 zł (pięć tysięcy czterysta złotych) tytułem kosztów postępowania apelacyjnego.***

Sygn. akt I ACa 1160/12

UZASADNIENIE

A. B. w pozwie wniesionym przeciwko Skarbowi Państwa Prezydentowi Miasta K. domagał się ustalenia nieważności umowy sprzedaży na rzecz Skarbu Państwa udziałów wynoszących 30/100 części we współwłasności nieruchomości położonej w K. na W., w obrębie (...) dzielnica administracyjna K., objętej księgą wieczystą nr (...) prowadzoną przez Sąd Rejonowy dla Krakowa-Podgórze w Krakowie, stanowiącej zespół pałacowo-parkowy pod nazwą (...), która to umowa zawarta została w dniu 12 lipca 1985 r. w Państwowym Biurze Notarialnym w K. przed notariuszem E. W. Rep. A II Nr (...).

Na uzasadnienie swego żądania powód przytoczył, iż był współwłaścicielem opisanej wyżej nieruchomości. W dniu 31 grudnia 1984 r. w odniesieniu do tej nieruchomości wszczęto postępowanie wywłaszczeniowe na wniosek przedsiębiorstwa państwowego (...). W celu uniknięcia przymusu państwowego polegającego na odjęciu prawa własności nieruchomości powód w dniu 12 lipca 1985 r. zawarł ze Skarbem Państwa w trybie art. 6 ust. 1 ustawy z dnia 12 marca 1958 r. o zasadach i trybie wywłaszczania nieruchomości umowę sprzedaży swego udziału w e współwłasności nieruchomości. Zdaniem powoda umowa ta jest nieważna z mocy art. 58 § 2 k.c. jako sprzeczna z zasadami współżycia społecznego. W szczególności powód powoływał się na fakt, iż zespół pałacowo-parkowy stanowił zabytek, brak zaś było wniosku uprawnionego o przejęcie jej na rzecz Państwa pochodzącego od organu to jest wojewódzkiego konserwatora zabytków, nie zachodziły przyczyny uzasadniające wszczęcie postępowania określone w art. 33 obowiązującej wówczas ustawy z dnia 15 lutego 1962 r. o ochronie dóbr kultury, nadto powód został pozbawiony wpływu na treść zawieranej umowy i cenę, która była rażąco zaniżona, w trakcie pertraktacji funkcjonariusze państwowi posługiwali się groźbą wywłaszczenia, na powoda wywierano bezprawne naciski, a postępowanie wywłaszczeniowe zostało wszczęte w celu wywarcia nieuzasadnionej presji na powoda. Nadto przeciwko powodowi w 1984 r. zostało wszczęte postępowanie w przedmiocie nakazania wykonania robót zabezpieczających budynki, z zagrożeniem wykonaniem zastępczym na koszt Skarbu Państwa i obciążeniem powoda kosztami tego wykonania zastępczego, co stanowiło realne zagrożenie pozbawienia powoda i jego rodziny materialnych podstaw egzystencji. Tymczasem nieruchomość przez wiele lat poddawana była systematycznej degradacji, na co powód, w warunkach społecznych i prawnych wówczas panujących nie miał żadnego wpływu. Swoją interes prawną w ustaleniu nieważności umowy powód wywodził z okoliczności, iż nieruchomość została następnie skomunalizowana i obecnie jej własność jest wpisana na rzecz Gminy Miejskiej K., a ustalenie nieważności umowy pozwoli podważyć decyzję komunalizacyjną. Powód wskazywał także, że uprzednio, pod sygn. I C 943/06 przed Sądem Okręgowym w Krakowie toczyła się sprawa z jego powództwa przeciwko Skarbowi Państwa reprezentowanemu przez Wojewodę (...) oraz Gminie Miejskiej K. o wydanie przedmiotowej nieruchomości, w którym to procesie kwestia ważności umowy była badana jako przesłanka rozstrzygnięcia, a powództwo zostało oddalone. Zdaniem powoda nie stanowi to przeszkody do wytoczenia powództwa o ustalenie nieważności umowy, albowiem poprzednio powoływał się wprawdzie na nieważność umowy, ale z innych przyczyn, a to podnosił, że umowa była zawarta pod wpływem błędu.

Pozwany wnosił w pierwszej kolejności o odrzucenie pozwu z uwagi na powagę rzeczy osądzonej w toczącym się uprzednio postępowaniu o wydanie nieruchomości, gdzie przesłanką oddalenia powództwa było nieuwzględnienie twierdzeń powoda o nieważności umowy. W uwzględnieniu tego zarzutu Sąd Okręgowy w Krakowie postanowieniem z dnia 29 października 2009 r. odrzucił pozew. Na skutek zażalenia powoda postanowienie to zostało uchylone przez Sąd Apelacyjny w Krakowie postanowieniem z dnia 18 stycznia 2010 r. sygn. akt I ACz (...), a to z uwagi na brak tożsamości roszczeń. W szczególności Sąd Apelacyjny wskazał, iż roszczenie o wydanie nieruchomości i roszczenie o ustalenie nieważności umowy nie są tożsame, a powagę rzeczy osądzonej nie są objęte motywami tamtego wyroku.

W dalszym toku postępowania tak pozwany, jak też występujący po jego stronie interwenient uboczny – Stowarzyszenie (...) – domagali się oddalenia powództwa zarzucając brak interesu prawnego po stronie powoda, skoro roszczenie o wydanie nieruchomości było dalej idącym i zostało prawomocnie oddalone z uwagi na stwierdzenie braku przesłanki nieważności umowy. Podnosili oni także zarzuty merytoryczne dotyczące okoliczności przytoczonych przez powoda na uzasadnienie nieważności umowy, zaś interwenient uboczny zarzucał nadto nabycie własności nieruchomości przez Gminę Miejską K. przez zasiedzenie.

Wyrokiem z dnia 12 czerwca 2012 r. Sąd Okręgowy w Krakowie oddalił powództwo i zasądził od powoda na rzecz Skarbu Państwa – Prokuraturii Generalnej Skarbu Państwa kwotę 7.200 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego. Postanowieniem z dnia 26 lipca 2012 r. Sąd Okręgowy uzupełnił powyższy wyrok zasądzając od powoda na rzecz interwenienta ubocznego kwotę 7.200 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego.

Uzasadniając powyższy wyrok sąd I instancji wskazał, iż niespornym w sprawie było, że powód był współwłaścicielem opisanej w żądaniu pozwu nieruchomości w 30/100 częściach, że w dniu 31 grudnia 2012 r. na wniosek przedsiębiorstwa państwowego pod nazwą Dyrekcja Rozbudowy Miasta K. IV w K. wszczęto zostało postępowanie

wywłaszczeniowe w stosunku do tej nieruchomości, że pismami z 17 stycznia 1984r. i z 5 czerwca 1984 r. Dyrekcja Rozbudowy Miasta K.(...)wystąpiła do powoda stosownie do przepisu art. 6 ust. 1 ustawy z dnia 12 marca 1958 r. o zasadach i trybie wywłaszczania nieruchomości o dobrowolne odstąpienie nieruchomości i złożyła ofertę zakupu za cenę wynikającą z przepisów tej ustawy, że w dniu 12 lipca 1985 r. powód przystąpił do umowy sprzedaży ww. nieruchomości, przy czym w treści umowy wskazano, że zostaje ona zawarta w trybie art. 6 ustawy z dnia 12 marca 1958 r. o zasadach i trybie wywłaszczania nieruchomości oraz art. 33 i 34 ustawy z dnia 15 lutego 1962 r. o ochronie dóbr kultury, że powód zbył przysługujące mu udziały za kwotę 5.206.721 zł ustaloną na podstawie elaboratów szacunkowych sporządzonych przez biegłych, że obecnie jako właściciel nieruchomości w księdze wieczystej ujawniona jest na podstawie decyzji komunalizacyjnej Wojewody (...) z dnia 4 listopada 1991 r. Gmina Miejska K., że nieruchomość ta, wraz ze znajdującym się na niej zabytkowym zespołem pałacowym i nową oficyną oddana została przez Gminę Miejską K. w użytkowanie Stowarzyszeniu (...).

Poza powyższymi niespornymi faktami sąd ustalił, że mieszczący się na przedmiotowej nieruchomości zespół pałacowo-parkowy został objęty po II wojnie światowej publiczną gospodarką lokalami i do 1975 r. mieścił się w nim szpital, następnie zaś, aż od 1981 r. przydzielany był kolejnym użytkownikom, którzy, wbrew ciężącym na nich obowiązkom, nie wykonywali remontów. Tak powód, jak też pozostali współwłaściciele nieruchomości nie byli w stanie pokryć kosztów remontu pałacu, jakkolwiek powód starał się z własnych środków wykonywać najpilniejsze prace. W dniu 1 marca 1984 r. Wojewódzki Konserwator Zabytków w K. wydał decyzję nakazującą powodowi, także jako kuratorowi spadku po jednym ze współwłaścicieli nieruchomości oraz pozostałym współwłaścicielom, przeprowadzenie prac konserwatorskich – remontu zabezpieczającego pałac w terminie do dnia 30 kwietnia 1984 r. Decyzja ta została wydana wobec stwierdzonej, stale postępującej degradacji obiektu i konieczności podjęcia remontu, i prac zabezpieczających w trybie pilnym. W decyzji tej zawarto pouczenie o treści art. 31 ustawy z dnia 15 lutego 1962 r. o ochronie dóbr kultury. Odwołanie od tej decyzji zostało przez Ministra Kultury i Sztuki, częściowo uwzględnione, to jest tylko w odniesieniu do terminu wykonania prac, zaś następnie Naczelny Sąd Administracyjny oddalił skargę powoda na tę decyzję, stwierdzając jej zgodność z prawem. Powód podjął starania o wykonanie prac i wykonał prowizoryczny remont dachu oraz schodów, które to prace nie były wystarczające do zabezpieczenia obiektu. W dniu 9 lipca 1985 r. Zastępca Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w K. wydał akt, określony jako „decyzja”, w którym stwierdził konieczność przejęcia nieruchomości na rzecz Skarbu Państwa na podstawie art. 33 ustawy z dnia 15 lutego 1962 r. o ochronie dóbr kultury. Po przejęciu pałacu sukcesywnie przeprowadzany był remont obiektu finansowany ze środków Narodowego Funduszu Rewaloryzacji (...) K.. Po zakończeniu remontu obiekt przekazano powołanemu w tym celu Stowarzyszeniu (...). W pałacu odbywają się liczne ogólnodostępne imprezy kulturalne finansowane za środków publicznych, pałac służy także wymianie międzynarodowej, realizowany jest w nim program pod nazwą Akademia (...), finansowany ze źródeł międzynarodowych oraz przez Ministerstwo Kultury i Miasto K.. W 2011 r. frekwencja na organizowanych tam imprezach wynosiła 22.000 osób. Koszty utrzymania obiektu obciążające interwenienta ubocznego są częściowo pokrywane z wynajmu pomieszczeń a członkowie stowarzyszenia, za wyjątkiem dyrektora (...), nie pobierają żadnego wynagrodzenia ani też nie uzyskują innych dochodów związanych z przynależnością do stowarzyszenia i użytkowaniem pałacu.

W swych rozważaniach sąd I instancji stwierdził, że powód ma interes prawny w ustaleniu nieważności umowy. W szczególności związanie sądu powszechnego decyzją komunalizacyjną Wojewody (...) powoduje, że wyeliminowanie jej z obrotu prawnego może nastąpić tylko w sposób przewidziany przez art. 16 k.p.a., a zatem powód nie może skutecznie wystąpić z dalej idącym roszczeniem o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym. Kwestia ważności umowy stanowi przesłankę stwierdzenia nieważności decyzji komunalizacyjnej, co otworzyłoby powodowi drogę do wystąpienia z roszczeniem o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym. W dalszym wywodzie sąd rozważał kwestię istnienia przesłanek z art. 58 § 2 k.c., odnosząc się do sytuacji społecznej i prawnej, w jakiej doszło do zawarcia kwestionowanej umowy, okoliczności związanych z powołanymi przez powoda naciskami mającymi go skłonić do zawarcia umowy, ceny uzyskanej przez powoda, jak też kwestii zawarcia umowy w toku postępowania wywłaszczeniowego oraz istnienia kauzy umowy..

Wyrok powyższy został zaskarżony przez powoda w całości. Zaskarżonemu wyrokowi powód zarzucił naruszenie art. 233 k.p.c. poprzez dokonanie przez sąd ustaleń sprzecznych z treścią zebranego w sprawie materiału, a dotyczących istnienia między stronami kwestionowanej umowy porozumienia co do jej kauzy, w szczególności ze względu na zawarcie przez powoda umowy w wyniku presji ze strony funkcjonariuszy państwowych, zagrożenia egzystencji powoda i jego rodziny, co skutkowało zawarciem umowy wbrew woli powoda, w warunkach naruszenia zasady równości stron, a w konsekwencji powoduje nieważność umowy jako sprzecznej z zasadami współżycia społecznego. Nadto powód zarzucił naruszenie art. 217 k.p.c. poprzez niewyjaśnienie wszystkich okoliczności faktycznych istotnych dla rozstrzygnięcia sprawy poprzez pominięcie bliżej wymienionych w apelacji dowodów mających wskazywać na przystąpienie przez powoda do zawarcia umowy pod wpływem niedopuszczalnej presji, a także na okoliczność, że remont pałacu mógł być sfinansowany ze środków Narodowego Funduszu Rewaloryzacji (...) K. bez konieczności przejmowania nieruchomości na własność Państwa. W konkluzji powód domagał się zmiany zaskarżonego wyroku i uwzględnienia żądania pozwu oraz zasądzenia kosztów procesu za obie instancje.

Interwenant uboczny wnosił o oddalenie apelacji i zasądzenie kosztów postępowania apelacyjnego.

Strona pozwana nie przedstawiła w postępowaniu apelacyjnym swego stanowiska. Jej pismo procesowe, zatytułowane „Odpowiedź na apelację”, wpłynęło do sądu już po ogłoszeniu wyroku, przy czym zostało nadane pocztą ponad trzy miesiące po doręczeniu stronie pozwanej apelacji powoda, a na cztery dni przed terminem rozprawy apelacyjnej.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja jest bezzasadna, gdyż okoliczności w niej podnoszone nie mają znaczenia dla rozstrzygnięcia sprawy. Oddalenie powództwa powinno nastąpić z przyczyn, które w ogóle nie stały się przedmiotem rozważań sądu I instancji zawartych w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku, jakkolwiek sam fakt istotny dla takiego rozstrzygnięcia został przez ten sąd przywołany w tym uzasadnieniu i był między stronami bezsporny. W szczególności chodzi tu o oddalenie powództwa przez Sąd Okręgowy w Krakowie wyrokiem zapadłym w sprawie sygn. akt I C (...) Akta tamtej sprawy były badane w związku z wnioskiem strony pozwanej o odrzucenie pozwu w obecnie rozpoznawanej sprawie i stosownie do stanowiska Sądu Apelacyjnego wyrażonego przy rozpoznawaniu zażalenia brak było podstaw do przyjęcia, że powaga rzeczy osądzonej wyrokiem tam wydanym obejmuje roszczenie obecnie zgłaszane, a to z uwagi na brak tożsamości roszczeń. Przedmiotem postępowania, które toczyło się do sygn. I C (...) było zgłoszone przez A. B. żądanie wydania tej samej nieruchomości, która była przedmiotem kwestionowanej w niniejszym procesie umowy. Pozew był skierowany przeciwko Skarbowi Państwa – Wojewodzie (...) oraz Gminie M. K.. Jak wskazał Sąd Apelacyjny w uzasadnieniu postanowienia z dnia 18 stycznia 2010 r., wydanego w obecnie rozpoznawanej sprawie przy rozpoznaniu zażalenia powoda na postanowienie o odrzuceniu pozwu, zachodzi tożsamość podmiotowa stron, gdyż stroną pozwaną w obu sprawach jest Skarb Państwa, jakkolwiek reprezentowany przez inne jednostki organizacyjne. Podstawą żądania pozwu zgłoszonego w sprawie sygn. I C (...) była nieważność umowy z dnia 12 lipca 1985 r., tej samej, stwierdzenia nieważności której powód domaga się obecnie, przy czym wówczas powód twierdził, że umowa ta jest nieważna, gdyż została zawarta pod wpływem błędu, w warunkach przymusu i podstępku. W szczególności powód powoływał, że był przeświadczony, iż akt wydany w dniu 9 lipca 1985 r., stwierdzający konieczność przejścia nieruchomości, stanowił decyzję administracyjną, następnie zaś okazało się, że nie jest on taką decyzją. Powoływał się także, że akcja wywłaszczenia była inspirowana przez Służbę Bezpieczeństwa PRL, co miało przesądzać o podstępie, kwestionował ważność umowy z powodu niezachowania formy aktu notarialnego dla pełnomocnictwa udzielonego osobie reprezentującej nabywcę, podnosił także zarzuty dotyczące ważności decyzji o wywłaszczeniu innego współwłaściciela nieruchomości. Przyczyną oddalenia powództwa było jednoznaczne stanowisko sądu, że umowa z dnia 12 lipca 1985 r. jest ważna. Wyrok Sądu Okręgowego w Krakowie z dnia 25 lipca 2007 r. sygn. akt I C (...) został zaskarżony przez powoda apelacją. Wyrokiem Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 27 listopada 2007 r. sygn. akt I ACa (...) apelacja została oddalona, zaś postanowieniem z dnia 18 września 2008 r. sygn. akt III CSK (...) Sąd Najwyższy odmówił przyjęcia skargi kasacyjnej powoda.

Przepis art. 365 § 1 k.p.c. stanowi, że orzeczenie prawomocne wiąże nie tylko strony i sąd, który je wydał, lecz również inne sądy oraz inne organy państwowe i organy administracji, a w wypadkach w ustawie przewidzianych także inne

osoby. Przepis ten nie stanowi o powadze rzeczy osądzonej, która jest przedmiotem regulacji zawartej w art. 366 k.p.c., ale reguluje skutki materialnej prawomocności orzeczeń. W szczególności unormowanie zawarte w art. 365 k.p.c. ma gwarantować poszanowanie prawomocnego orzeczenia sądu, regulującego stosunek prawny będący przedmiotem rozstrzygnięcia. Jak wskazuje Sąd Najwyższy w uzasadnieniu wyroku z dnia 23 marca 2006 r. sygn. IV CSK 89/05 (OSNC 2007/1/15), prawomocny wyrok swą mocą powoduje, że nie jest możliwe dokonanie odmiennej oceny i odmiennego osądzenia tego samego stosunku prawnego, w tych samych okolicznościach faktycznych i prawnych, między tymi samymi stronami. Pogląd ten Sąd Apelacyjny w obecnym składzie w pełni akceptuje.

Skoro prawomocny wyrok zapadły w sprawie sygn. I C (...) przesądził ważność umowy z dnia 12 lipca 1985 r. i zapadł między tymi samymi stronami, przedmiotem rozważań musi się stać kwestia, czy obecna ocena tego stosunku prawnego następuje w tych samych okolicznościach faktycznych i prawnych. Powód twierdził, że oddalenie jego powództwa w poprzednim postępowaniu nie stanowi przeszkody do dochodzenia ustalenia nieważności umowy, gdyż obecnie nieważność tę wywodzi z innych okoliczności, niż poprzednio. W szczególności powoływał się, że nie była przedmiotem badania kwestia sprzeczności umowy z zasadami współżycia społecznego, która miała wynikać z okoliczności jej zawarcia. Ten pogląd powoda jest z gruntu błędny. Nie można mówić o innych okolicznościach faktycznych i prawnych, gdy na uzasadnienie oceny stosunku prawnego już prawomocnie ocenionego powołuje się dodatkowe fakty, odnoszące się do tego samego zdarzenia i już wówczas istniejące, możliwe do powołania w poprzednim procesie oraz odmienne niż poprzednio uzasadnienie prawne. W istocie można tu mówić tylko o dodatkowej argumentacji, mającej doprowadzić do odmiennej oceny tego samego stosunku prawnego. Powód zwraca uwagę na fakty, które istniały już w chwili zawarcia umowy, które były związane z jego procesem motywacyjnym do zawarcia tej umowy prowadzącym, a zatem chce poddać ponownej ocenie to samo zdarzenie, które już raz zostało ocenione, pomimo iż od czasu dokonania tej oceny nie zaszła żadna zmiana. Podstawę faktyczną obu roszczeń stanowił fakt zawarcia umowy sprzedaży w okolicznościach wówczas występujących i dotyczących sfery motywacyjnej powoda, a zatem w obu sprawach była ona tożsama. Obecna ocena następuje zatem w tych samych okolicznościach faktycznych, w których dokonywał oceny sąd w poprzedniej sprawie. Powołanie obecnie jako podstawy prawnej przepisu art. 58 § 2 k.c., na który poprzednio sąd się nie powoływał, nie ma znaczenia, gdyż przepisy prawa materialnego sąd obowiązany jest stosować z urzędu, niezależnie od ich powołania przez strony, a zatem, gdyby stan faktyczny będący przedmiotem poprzedniego żądania uzasadniał uznanie umowy za sprzeczną z zasadami współżycia społecznego, sąd przyjąłby jej nieważność pomimo niewskazania przez powoda art. 58 § 2 k.c. Ewentualne powołanie nowych faktów, dotyczących tego samego zdarzenia, które już było przedmiotem oceny sądu, winno następować w skardze o wznowienie postępowania i jest limitowane późniejszym wykryciem takich okoliczności, niemożnością skorzystania z nich w poprzednim postępowaniu (art. 403 § 2 k.p.c.) oraz czasem (art. 407 § 1 k.p.c.). Zaakceptowanie stanowiska powoda co do możliwości powołania okoliczności faktycznych dotyczących tego samego stosunku prawnego jako podstawy nowego pozwu, czyniłoby ograniczenia związane z wniesieniem skargi o wznowienie postępowania iluzorycznymi, gdyż w sytuacji niedopuszczalności wniesienia takiej skargi strona miałaby możliwość wytoczenia nowego powództwa.

Z powyższych przyczyn powództwo było bezzasadne już z uwagi na same twierdzenia pozwu, a badanie okoliczności, których dotyczy apelacja było zbędne dla rozstrzygnięcia sprawy. W konsekwencji apelację uznać należało za bezzasadną i na podstawie art. 385 k.p.c. podlegała ona oddaleniu.

Na podstawie art. 391 § 1 w zw. z art. 107 k.p.c. zasądzone od powoda na rzecz interwenienta ubocznego koszty postępowania apelacyjnego w wysokości odpowiadającej wynagrodzeniu pełnomocnika – radcy prawnego określonego stosownie do § 6 pkt 7 w zw. z § 12 ust. 1 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego ustanowionego z urzędu.

Na rzecz Prokuratury Generalnej Skarbu Państwa, reprezentującej w procesie stroną pozwaną, kosztów postępowania apelacyjnego nie zasądzone, albowiem do chwili wyrokowania nie podjęła ona przed sądem żadnych czynności w postępowaniu apelacyjnym oraz nie zgłosiła żądania przyznania kosztów (art. 107 § 1 w zw. z art. 99 k.p.c.).